

Handleiding bij herinneringskoffer Oss Vruuger - Aan het werk

Voorwoord

De herinneringskoffer 'Oss Vruuger - Aan het werk' is gemaakt door het Stadsarchief Oss en de Bibliotheek Oss. In deze herinneringskoffer vindt u materiaal dat goed te gebruiken is voor ouderen en in het bijzonder voor ouderen die (licht) dementerend zijn. Bijvoorbeeld als activiteitenbegeleider voor groepen bij de dagbesteding of in een verzorgingshuis, maar ook één op één als mantelzorger. Het idee is dat u met de materialen uit deze koffer gezamenlijk herinneringen ophaalt en in gesprek gaat.

In deze handleiding geven wij een aantal suggesties hoe u dit materiaal kunt inzetten, maar gebruik het vooral zoals u zelf wilt. Het contact, samenzijn, activering en herinneringen ophalen is in onze ogen het belangrijkste doel van dit materiaal.

Opmerkingen, tips en suggesties voor aanvullingen zijn van harte welkom.

Oss, april 2018

Martine Eerelman, Stadsarchief Oss

Mariëlle Derks, Bibliotheek Oss

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

stadsarchief oss

Inhoudsopgave van de herinneringskoffer

Oss Vruuger - Aan het werk

- 11 praatplaten: foto's op A3 formaat, geplastificeerd, met vragen op de achterzijde
- 3 krantenpagina's van het Brabants Dagblad uit 1955 op A3-formaat, geplastificeerd
- Fotoboek 'Geboren fotograaf. Oss en de wijde wereld door de ogen van Leo van den Bergh'. 2017
- Dvd met gesproken column 'Butjes'
- Cd Nout Bongers: 't Brabants ketierke
- USB stick (huisje) met praatplaten en gesproken column 'Butjes'
- Handleiding met onder andere de beschrijvingen van en de vragen bij de praatplaten
- 3 voorwerpen uit de textielindustrie:
 1. Schietspoel Desso
 2. Spoel met draad
 3. Stuk tapijt Bergoss

Onderdeel 1

11 Praatplaten met vragen

Deze foto's komen uit de uitgebreide beeldcollectie van het Stadsarchief. Er is gekozen voor duidelijke foto's van de industrie en beroepen in Oss, afkomstig uit de jaren veertig, vijftig en zestig van de vorige eeuw. Sommige vragen gaan specifiek over Oss, anderen zijn wat breder inzetbaar. Als er veel ouderen zijn die niet oorspronkelijk uit Oss komen, kunt u de vragen natuurlijk zelf aanpassen en wat algemener maken.

Bij elke foto staat kort wat informatie en zijn diverse vragen bedacht. U kunt de informatie voorlezen en daarna de vragen stellen, om zo in gesprek te gaan en herinneringen op te halen.

Deze foto's staan op de USB-stick, zodat u ze digitaal kunt vertonen. Ze zijn ook geprint op A3 formaat, hier staan de vragen achterop.

1. De slachterij van Hartog. Oss, jaren veertig

Collectie Stadsarchief Oss

In Oss waren twee vleesverwerkende fabrieken: Hartog en Zwanenberg. Ze lagen naast elkaar, langs het spoor. Beide fabrieken waren heel succesvol. De spullen van de fabriek van Zwanenberg hadden als merknaam Zwan. De spullen van Hartog heetten Unox. Dit was een onderdeel van de grote multinational Unilever. In deze fabrieken werkten heel veel mensen. Het waren grote concurrenten. Uiteindelijk kwamen de beide fabrieken bij elkaar. In 1970, bijna 50 jaar geleden, kocht het grote bedrijf Unilever de fabrieken van Zwanenberg op. Hartog was al een onderdeel van Unilever. Dit was een grote schok in Oss. Ook het personeel moest hier erg aan wennen.

Wie werkte er bij de vleesfabrieken?

Wie weet nog dat daar ook runderen werden geslacht? Meestal waren het varkens.

Wie weet hoe de vleesfabrieken heetten? Hartog en Zwanenberg, en later UVG (Unilever Vlees Groep).

Lust je graag een stukje vlees?

Eet je nog wel eens zult, tongenworst of balkenbrij?

2. Kledingmakerij aan de Heuvel. Oss, ca. 1940

Collectie Stadsarchief Oss

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

Deze kledingmakerij zat achter textielwinkel Hes. Deze winkel zat aan de Heuvel, op nummer 6. Op de foto zijn te zien, van links naar rechts: Henri Hes, Marinus v.d. Hatert, Hendricus van den Heuvel, Pietje Hendriks, Arnoldus Hock.

Wie heeft er wel eens een pak laten maken?

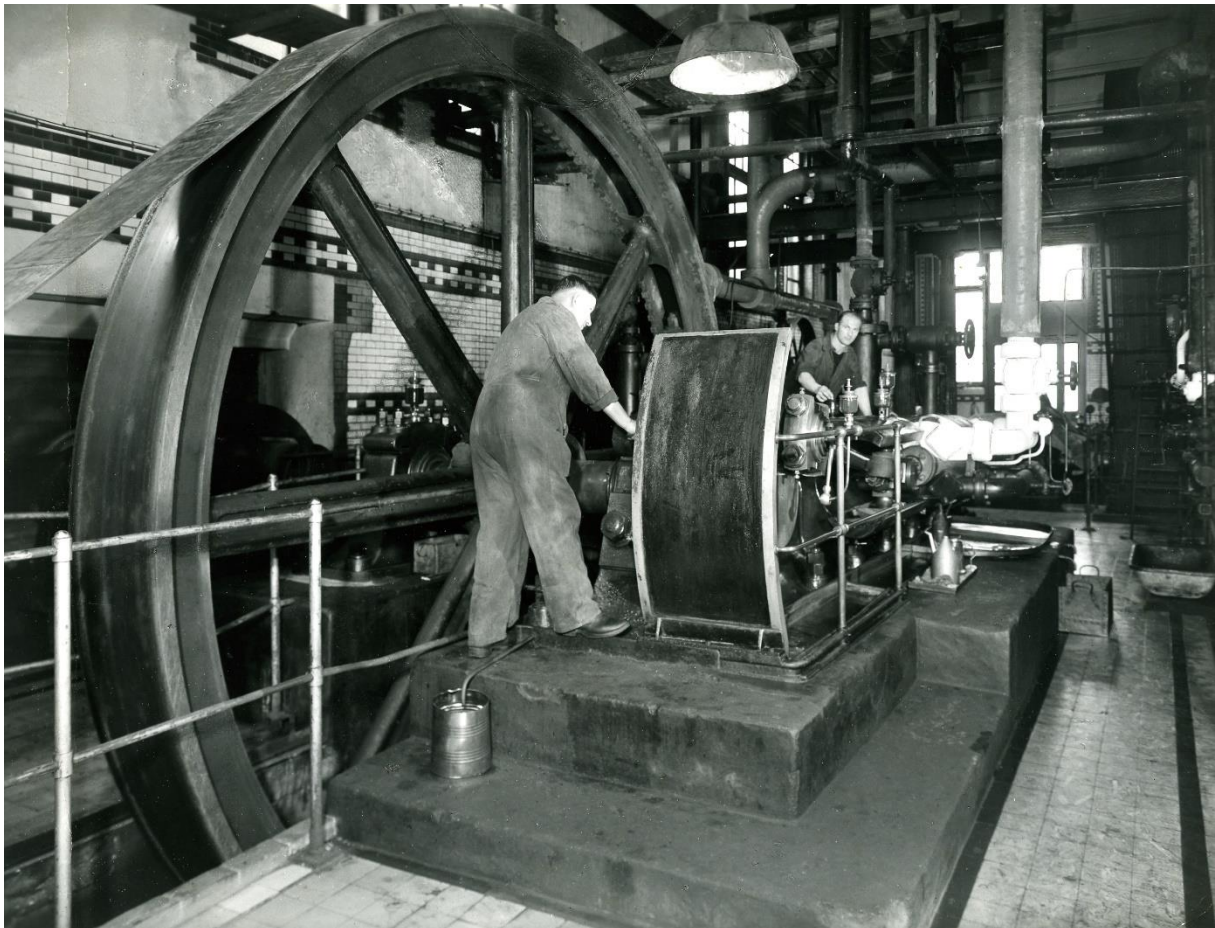
Wie maakte zelf kleding?

Of waar kocht je je kleding?

Wie stopte zijn of haar sokken?

3. Ketelhuis van Zwanenberg. Oss, 1950

Collectie Stadsarchief Oss

In Oss stonden vorige eeuw veel grote fabrieken. Zoals Hartog, Zwanenberg, Bergoss, Desso en Organon. Dit is het ketelhuis in de vleesverwerkende fabriek van Zwanenberg.

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

Wie werkte er in een fabriek?

Wie werkte er in de techniek?

Wie had er bedrijfskleding, net als deze mannen?

4. Kruidenier in de Palmstraat. Oss, 1953

Foto: Daan Scholte, collectie Stadsarchief Oss

Vroeger waren er veel meer kleine winkels. Dit waren vaak familiebedrijven. De grote zelfbedieningssupermarkten zoals Albert Heijn en andere ketens, kwamen pas later. Bij deze kruidenier zijn vooral allerlei levensmiddelen te koop. Deze kruidenier zat in de Palmstraat.

Wat voor snoepmerken en chocolademerken van vroeger ken je nog? Bijvoorbeeld Rang, Van Houten.

Wat kocht je bij de kruidenier?

Wie had er een winkel thuis?

Wie mocht of moest als kind wel eens boodschappen doen voor zijn moeder?

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

5. De Schillenboer. Oss, 1953

Foto: Daan Scholte, collectie Stadsarchief Oss

Dit is schillenboek Jo van Haren met zijn vrouw Gerrie. Zij haalden schillen op. De schillen werden weer als veevoer gebruikt. Zij deden dit met paard en wagen.

Bij wie kwam de schillenboer schillen ophalen voor de varkens?

Wie herkent dit nog; paard en wagens op straat?

Wie verzamelde zelf schillen thuis?

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

6. De Melkboer in de Oude Kerkstraat. Oss, 1956

Foto: Daan Scholte, collectie Stadsarchief Oss

Verkoop aan de deur was net na de Tweede Wereldoorlog heel gewoon, of het nu ging om melk, vis, groenten of kruideniersartikelen. Veel van die 'reizende' middenstanders beschikten toen nog niet over auto's of bussen. Paard en wagen was het goedkope middel om goederen te vervoeren en aan de vrouw te brengen. Want de vrouwen waren meestal thuis om voor het huishouden en de kinderen te zorgen. Melkboeren zoals Adriaan van Lith, brachten de melkproducten van melkfabriek St. Willibrordus dagelijks rond, zelfs al was het soms eigenlijk geen doen. Zoals op deze foto in de strenge winter van 1956.

Bij wie kwam de melkboer langs de deur?

Wat dronk je graag? Of wat vond je juist vies om te drinken?

Kocht je de melk ook los, uit de melkbus?

Waren er vroeger strenge winters? Vond je dat leuk?

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

7. De Groenteboer in de Berghemseweg. Oss, 1949

Foto: Daan Scholte, collectie Stadsarchief Oss

Verkoop aan de deur was net na de Tweede Wereldoorlog heel gewoon, of het nu ging om melk, vis, groenten of kruideniersartikelen. Veel van die 'reizende' middenstanders beschikten toen nog niet over auto's of bussen. Paard en wagen was het goedkope middel om goederen te vervoeren en aan de vrouw te brengen. Want de vrouwen waren meestal thuis om voor het huishouden en de kinderen te zorgen. Hier verkoopt groenteboer Adriaan van Vlijmen zijn groenten en fruit langs de deur. Langzamerhand verdwenen deze handelaren uit het straatbeeld door de opkomst van de supermarkten. Ook gingen steeds meer vrouwen buitenshuis werken.

Bij wie kwam de groenteboer langs huis?

Wat kocht je dan?

Wat vond je lekkere groenten? En welke groenten vond je vies?

Wat at je vroeger graag als kind?

Wat kookte je zelf graag?

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

8. De stopkamer van Bergoss. Oss, 1957

Collectie Stadsarchief Oss

Bij Bergoss werden tapijten, lopers en meubelstoffen gemaakt. Hier wordt een tapijt gecontroleerd. Dit gebeurde vooral door vrouwen, omdat zij fijngevoeliger vingers hebben en zo de foutjes makkelijker konden ontdekken.

Wie heeft er bij de tapijtfabriek gewerkt? Bij Bergoss of Desso?

Of ken je iemand die daar werkte?

Wat deed je zelf voor werk?

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

9. Wever bij Bergoss. Oss, 1955

Collectie Stadsarchief Oss

Bij Bergoss werden onder andere tapijten, lopers en meubelstoffen gemaakt. Hier zie je wever Hentje van Dalen aan het werk bij de weefmachine. Er wordt meubelstof gemaakt. Je ziet onderaan de schietspoel in de machine liggen. Boven de wever hangen de ponskaarten (zie ook de toelichting bij de schietspoel in de koffer).

Wie had er een loper op de trap?

Wie had er een kleedje op de tafel?

Wie heeft er bij de tapijtfabriek gewerkt? Bij Bergoss of Desso?

Wat deed je vroeger voor werk?

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

10. Dames op de inpakafdeling van Organon. Oss, 1967

Collectie MSD Oss

Een bekende en grote fabriek in Oss was Organon. Dit is tegenwoordig MSD. Hier werden onder andere pillen gemaakt. Ook 'de pil'. Niet alle Ossenaars waren daar blij mee. Sommige mensen hielden hun dochters thuis van het werk als de pil werd ingepakt.

Wie werkte er ook op de inpakafdeling van Organon?

Of ken je iemand die daar werkte?

Waarom zou daar een strijkijzer staan?

Voor de dames: had jij ook zo'n mooi kapsel?

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

11. Pauze bij Philips aan de Kruisstraat. Oss, 1957

Foto: Daan Scholte, collectie Stadsarchief Oss

In dit gebouw aan de Kruisstraat heeft van alles gezeten. Nu zit hier de Groene Engel. Het is gebouwd als een kantoor van de margarinefabriek van Jurgens. Toen deze foto gemaakt werd, in 1957, zat Philips hier. Dat kun je ook zien op het gebouw. De mannen op de foto hebben even schaftpauze en zitten en staan lekker buiten.

Wie werkte er bij Philips?

Wie had een radio van Philips?

Welke andere radio-merken had je nog meer?

Wat deed je tijdens de schaft?

Tip: Op de collectiewebsite van het Stadsarchief: www.stadsarchiefoss.nl/collectie is een deel van de gedigitaliseerde beeldcollectie van het Stadsarchief te zien. Kijk hiervoor bij het onderdeel Beeldcollectie. Er staan ruim 13.000 foto's en ansichtkaarten uit Oss en omgeving op. U kunt zoeken op periode, fotograaf of vrij zoeken op een woord, straat of plaats.

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

Onderdeel 2

Oude krantenpagina's

In de koffer zitten drie prints van krantenpagina's op A3 formaat. Dit zijn pagina's uit het Brabants Dagblad van 10 januari 1955. Het gaat om één voorpagina en twee pagina's met advertenties.

Tip: Op de collectiewebsite van het Stadsarchief www.stadsarchiefoss.nl/collectie zijn de kranten van het Brabants Dagblad en de voorlopers van deze krant digitaal in te zien. Kijk hiervoor bij het onderdeel Gedrukte Bronnen. Je kunt op datum zoeken of op een naam of woord. In verband met auteursrechten zijn op deze website de kranten maar tot 1956 te zien. Op de computers in de publieksruimte van het Stadsarchief is het Brabants Dagblad tot en met 2014 digitaal te doorzoeken. Niet alle jaargangen zijn compleet.

Suggesties voor vragen bij de krantenpagina's:

Voorpagina:

- Las u vaak de krant?
- Welke krant had u thuis?
- Herinnert u zich dit nieuws nog?

Advertentiepagina met kleinere advertenties:

- Er staan advertenties voor schaatsen en van de ijsbaan in deze krant. Ging u vroeger vaak schaatsen?
- Er werd personeel gezocht. Nette meisjes voor inpakwerk, een chauffeur, serveerster, kantoorkuffrouw, verkoopsters, een monteur. Wat deed u vroeger voor werk?

Advertentiepagina met advertenties van televisies:

- Had u vroeger ook zo'n Philipstelevisie thuis?
- Of ging u bij de burens televisie kijken?
- In de grote advertentie staat dat er in 1955 drie vaste uitzendavonden kwamen op televisie: dinsdag, donderdag en zaterdag. Op donderdag om 17.00 uur was er een kinderuur. En ook was er om de twee weken een extra uitzending, bijvoorbeeld een film. Weet u dat nog, dat er lang niet altijd iets op tv was?
- Kunt u het zich nog herinneren dat er kleurentelevisies kwamen? En videorecorders?

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

stadsarchief oss

Onderdeel 3

Muziek en film in dialect

In deze koffer zit een cd en een dvd. Deze zijn beiden in dialect. Praten of zingen in dialect haalt vaak herinneringen boven.

1. Dvd met gesproken column 'Bûtjes' (ook op usb-stick)

Jan Ulijn is een echte Ossenaar, voormalig stadsgids én veelweter op het gebied van de Osse geschiedenis. Hij schrijft onder andere columns in dialect voor het kerkblad van de Grote Kerk. Een van zijn columns is speciaal voor deze herinneringskoffer verfilmd: Bûtjes. Dit verhaal gaat over de vader van Jan, die bij Organon werkte. De column wordt door Jan voorgelezen in het plat Ossisch en is eerder verschenen in het kerkblad van juni 2014.

Met dank aan Jan Ulijn en Sam Maignet.

Bûtjes

"Às iemand aon de lijve ondervonden heej wà Oss às industriestad in de vertiger jaore van de vurrige eeuw betekend hi dan ben ik dà wel.

Onze vaoder werkte bè d'n Organon. "Daor is niks mis meeje" zudde zeige, mar niks is minder waar. Weg Organon, tot op 't bot (bûtje) uitgekleeled deur M.S.D.

Hij leeft ni mèr, anders zût ie 't wel 's recht zèn gaon zette. Wà daachte ze wel ? Zennen Organon. Hij waar d'r mi getrouwd. Hij stonk zelfs in zonnen vrije tijd nog naor d'n Organon. Bè hum zaat 't tot op 't bot (bûtje).

Mar 't gu nouw over ander bûtjes.

Hij werkte (bè diejen Organon) in 't magazijn. Hij moes daor alles afwege: vaste stoffen en natte stoffen. 't Waar zo'n gemien grei dà tìe, tegen 't vergif, unnen halve liter romme per dag kreeg en twè kerres per dag, bè d'n Organon, mocht douchen vanwege de stank. Wij han thuis nog mar 'n pomp en daor kroop te nie olling onder.

Hij waar d'r mi tevreje. Organon, dà waar alles veur 'm. Dur dieje stank vuulde ie z'n eige dag en nacht Organees.

Enne ker in de week kwaam daor verandering in. Vrijdags; dan kwame ze van Zwaantjes mi unnen vollen bak, kilo's afgewogen, "bûtjes".

Wurum ? De direktie haj, à weldoeners, beslote dà iederien, die 'n personeelskaart ha, elke vrijdag unne kilo "bûtjes" kos krijsje. Veur niks. Nege ons botte en 'n ons vlis.

Onze vaoder mocht die uitdèle. Vanuit 't magazijn. Ieder unne kilo. Dur d'n tijd hene kende ie z'n klante.

Piet haj 'n groet gezin, twaalf keinder en 'n ongaans wijf. Wà is nou unne kilo "bûtjes" vur hullie? Hij gaaf 'm er drie in de hoop dà nie iederien z'n "bûtjes" afhaalde. Dan kwaam ie 'r te kort.

Of Janus, die 'n ziekelijke vrouw haj, die kos wel unne kilo extra gebruike. Hij gaaf ze; 'n sort verzet in bevrijd gebied.

't Ware nie altijd "bûtjes". Van 't vèreke kwaam mier dan "bûtjes". Wà denkte van "platte ribkes"? Feest in huize Ulijn, mar às 't "reugstrange" ware dan veranderde dà.

Unne reugstrang waar de kapstok van 't vèreke. Hij liep aon d'n bovekant van zonne nèk tot zonne start. 't Vèreke hong d'r bij wijze van spreke aon. 't Naodeel d'r van waar dà 't bekant klaor botte ware. 't Ennigste eetbare waar zonne "vliegevang", zonne start, en dà waar nie veul.

Às ons vaoder d'n hoek van 't huis umkwaam en wij às klein jungske zijnde zage dà dieje start links of rechts van z'n fiets wô passeren dan wisse w't : "Dees week gèn gehakt".

Want die "bûtjes" die wiere afgeploze mi 'n bot èrepelschèlmeske. Dè vlis ging dur 'n gehaktmeulentje, gekocht bè Dôrke Verhallen op de Wal. Zo worde ons gehakt gedraaid.

Waren 't "vleesrijke" "bûtjes" dan ging d'r wènnig auw broed of beschuit in um de kwak wà grotter te make. Mar o wee mi rugstrange dan han we zondags gebakke broedballe en die smakte nergens nao. Toch zèn we d'r mi z'n alle groet van geworre, mar ge zult begrippe dà de uurste jaore van onzen trouw ik nie zo gèk op gehaktballe waar.

God zij dank is dà wel veraanderd, ofschoon mijn Hedwige toch nog auw broed en beschuit gebrûkt. "Um ze lèkkerder te make", zi ze.

Nou laas ik pas dà 't Jufke ophauwt met 't zelf make van gehaktballe omdà de apparatuur te duur wordt. Ons moeder makte balle van niks. Dà ware nog 's balle. Dà ware balle van "bûtjes". De gehaktballe van An van Jaan de Malder."

2. Noud Bongers - 't Brabants ketierke

De cd 't Brabants ketierke is van de Brabantse troubadour Noud Bongers uit Lith. Vanaf z'n 12 jaar speelt Noud al gitaar. Begin jaren 70 was hij actief als zanger-gitarist in het dansorkest Story. In de jaren 80 ging Noud liedjes schrijven en zingen bij de Lithse KPJ en later bij de Lithse Revu. Hij was 20 jaar dirigent van koor Lithanie in Lith. Na het schrijven van de filmmuziek Dorp aan de Rivier deel II is hij begonnen met het componeren en schrijven van Brabantse liedjes. Vanaf oktober 1995 treedt hij op als Brabants

stadsarchief oss

liedjeszanger. Noud begeleidt zichzelf op gitaar. Hij heeft in een korte periode zeven albums met eigen nummers gemaakt. Hij onderscheidt zich met “het Maoskaans” (Maaskants) duidelijk van de andere Brabantse zangers. Noud treedt ook regelmatig op voor groepen, ook in verzorgingshuizen.

In het boekje bij de cd staan de teksten van de liedjes. Kijk voor meer informatie op zijn website: www.noudbongers.nl

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

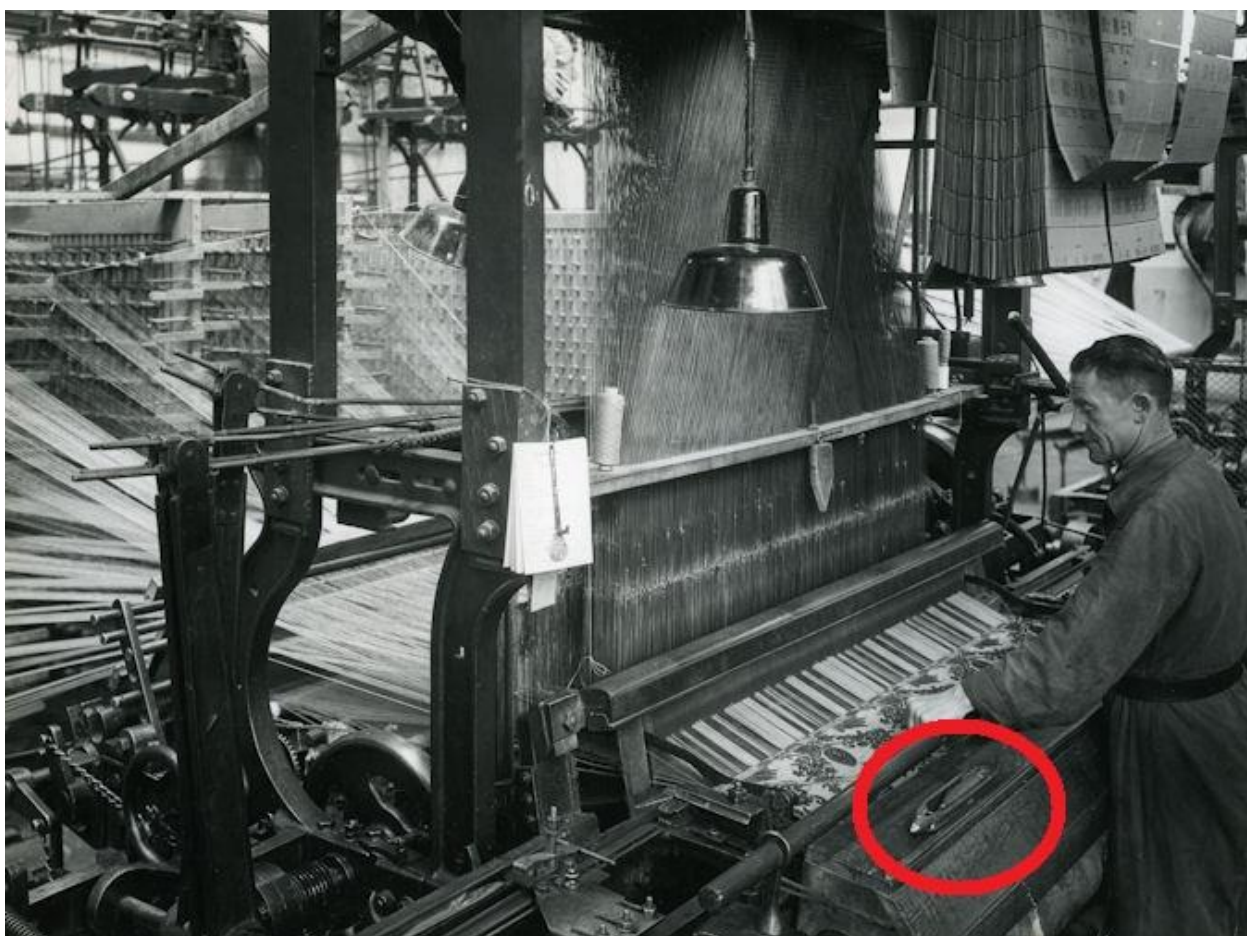
Onderdeel 4

Informatie over de voorwerpen uit de textielindustrie

In deze koffer zitten 3 voorwerpen uit de Osse textielindustrie:

1. Schietspoel uit de Dessofabriek
2. Spoel met draad
3. Stuk vloerbedekking uit de Bergossfabriek

Weven met een schietspoel

Op deze foto is wever Hentje van Dalen bij Bergoss aan het werk bij de weefmachine. Er wordt meubelstof gemaakt. Je ziet onderaan in de rode cirkel de schietspoel in de machine liggen. Boven de wever hangen de ponskaarten. Deze foto zit ook bij de praatplaten.

Bij het weven spant men een aantal draden parallel op het weefgetouw. De opgespannen draden heten schering of ketting. Vervolgens worden haaks hierop een

stadsarchief oss

de Bibliotheek
Oss

voor een andere draden, de inslag, tussen de schering door gebracht. Hier komt ook het gezegde “het is schering en inslag” vandaan.

Een van de eenvoudigste en vroegst uitgevonden weeftoestellen is het weefraam, een draagbare constructie van stokken en planken waarop de schering wordt opgespannen. De inslag wordt door de wever met de hand ingebracht. Dit weefraam kan vast zijn (beide zijden zijn met elkaar verbonden) of bestaan uit een gedeelte dat aan het lichaam wordt bevestigd en een ander gedeelte dat aan een vast punt (bijvoorbeeld een boom) vastzit. De wever zelf trekt de draden strak.

Bij een weefgetouw wordt van de schering- of kettingdraden een deel omhoog en een deel omlaag bewogen, om ruimte te maken voor het inleggen van de inslag. De opening, die tussen de beide groepen kettingdraden ontstaat, heet de 'sprong'. Bij de oudere weefgetouwen wordt de inslagdraad met een schietspoel tussen de kettingdraden doorgesloten.

Schietspoel

Een schietspoel of snelspoel is een verbetering van de voordien gebruikte smiet- of werpspoel en wordt gebruikt in een weefgetouw.

De schietspoel is in 1733 gepatenteerd door de Engelse wever John Kay. De oude Engelse naam is flying shuttle. Een schietspoel bestaat uit een rechte houten schuit waarvan beide uiteinden puntig toelopen en met ijzer zijn versterkt. In de spoel bevindt zich een klosje waarop het inslaggaren is gewonden. De spoel bevindt zich in een langwerpige spoelbak met daarin een stootkussen. Ze wordt via het stootkussen door de schering (de sprong) geslagen en schiet dan aan de andere zijde in een soortgelijke bak. Tijdens de beweging van de schietspoel wordt het inslaggaren in het weefsel gebracht. De kracht op het stootkussen wordt geleverd via een zweepmechanisme dat in werking wordt gezet door aan een touwtje te trekken. De wever had hiervoor slechts één hand nodig, terwijl het gebruik van de werpspoel twee handen vereiste. De nieuwe weefmachines werden in Nederland pas omstreeks 1830 op grote schaal ingevoerd. De uitvinding van John Kay was een verbetering, de productiesnelheid was veel hoger dan met de werpspoel terwijl er slechts een geringe investering vereist was.

De vaardigheid om met de schietspoel te werken werd bijgebracht op zogenaamde weefscholen. De schietspoel vereiste echter veel minder vaardigheid dan de werpspoel, en het werken ermee kon al na enkele weken beginnen, terwijl een wever wel twee jaar nodig had om volleerd met de werpspoel om te kunnen gaan.

De schietspoel in de koffer

De schietspoel in de koffer komt van DESSO tapijtfabriek in Oss en is van circa 1962. Hij wijkt af van de normale schietspoelen omdat de punten bol zijn geslepen. Verder zit er aan de zijkant een sleuf / gat waar een meetstift doorheen ging. De meetstift mat het volume van de spoel met garen, als deze bijna leeg was werd het weefgetouw automatisch stopgezet. Hierdoor kon de wever de bijna lege spoel wisselen voor een volle schietspoel. Naarmate de weefgetouwen groter, lees breder werden, werden de schietspoelen langer.

Het bedrijf DESSO was de merknaam van een in 1939 door de Belg Henri Desseaux opgericht bedrijf. In 1939 begon Desseaux voor zichzelf in Oss met een tapijtfabriek en in 1946 werd aan de Molenweg een fabriek gebouwd met Marshallhulp. Henri Desseaux was reeds in 1935 door de crisistijd naar Oss gekomen. Het was in opdracht van Tapis Mouscron te België, er mocht toen in Nederland geen Belgisch tapijt worden ingevoerd. Hij is toen in een van de hallen van Philips aan de Kruisstraat begonnen.

Teksten onder andere afkomstig van: nl.wikipedia.org/wiki/Weefgetouw en nl.wikipedia.org/wiki/Schietspoel

